

Beata Nowogońska*

PIĘKNO GOTYKU, PIĘKNO WSPÓŁCZESNE – JAK JE POŁĄCZYĆ?

BEAUTY OF GOTHIC, BEAUTY OF MODERN TIMES – HOW TO MERGE THEM?

The inclusion of a contemporary architecture in the existing one is a difficult task. A discussion how to merge the magnificent, Gothic architectural details of parish church in Gubin, with new elements during the planned renovation of the temple is an excellent example of how challenging task it is.

Projektowanie architektoniczne nie jest początkiem, lecz jakby dalszym ciągiem pisania poematu, który został już rozpoczęty
Juliusz Żurawski

Wpisanie architektury współczesnej w architekturę już istniejącą jest niezwykle trudnym zadaniem. Niełatwe jest połączenie piękna form współczesnych z pięknem architektury zastanej. Czy oryginalne, nowe formy powinny przytłumić architekturę istniejącą? A może wpasowanie architektury współczesnej ale pozbawionej rozmachu do istniejącej da w efekcie piękną kompozycję?

Problem scalenia szlachetnych detali gotyckiej budowli ze współczesnymi formami występuje podczas dyskusji nad koncepcją odbudowy kościoła farnego w Gubinie.

Wspomnienie piękna

Fara gubińska to jeden z najważniejszych zabytków architektury gotyckiej w zachodniej części Polski. Pierwotnie w XIII wieku fara posiadała formę romańskiej trójnawowej bazyliki z półkolistymi absydami, potem dobudowano dwie wieże oraz wydłużono prezbiterium. W XIV wieku korpus główny bazyliki został zburzony, a w jego miejsce wzniesiono pięcioprzęstowy korpus halowy. W kolejnym stuleciu świątynia została rozbudowana o trójnawowe prezbiterium z wielobocznym obejściem i kaplicami między przyporami. Następną przebudowa w XVI wieku

obejmowała mury obwodowe i filary wewnętrzne korpusu, powstała wtedy czteroprzęstowa trójnawowa hala. Ceglane ściany boczne zostały wzmocnione wysuniętymi skarpami, a w przestrzeniach między nimi umieszczono kaplice nakryte sklepieniami krzyżowymi, gwiazdzistymi i sieciowymi. W XVI wieku wzniesiona została także wieża w miejsce dwóch wież romańskich, a następnie założono nad korpusem sklepienia sieciowe. W 1945 roku budowla została spalona i do dzisiaj nie jest odbudowana.

Fara jest ruiną w środku miasta. Nieostoięte dachem mury są zamakane, występuje rozpad cegieł, pęknięcie i wykruszanie fragmentów. W elewacjach widoczne są pęknięcia i ubytki od pocisków artyleryjskich. Laskowanie maswerków uległo miejscowemu zniszczeniu, jest odspojone i odkształcone. Sklepienia zachowane są jedynie częściowo w części przęseł naw i prezbiterium. Brak jest jakichkolwiek pozostałości drewnianej konstrukcji więźby oraz pokrycia dachu.

Od 2006 roku podejmowane są próby ratowania zabytku. Wykonano remont i rekonstrukcję górnej części wieży. W oparciu o zachowaną ikonografię i dokumentację historyczną, została odtworzona kopuła i latarnia wieży. Obecnie trwają prace budowlane w korpusie głównym. Zniszczone fragmenty korony zostały rozebrane i przemurowane z zachowaniem układu spoin i wiązania cegieł. Konstrukcję usztywniono wieńcem żelbetowym biegnącym po ścianach obwodowych i łękach. W pozostałych znisz-

* Beata Nowogońska, dr inż., Uniwersytet Zielonogórski, Instytut Budownictwa.

Gubin. Kościół farny. Widok od strony południowo-wschodniej

Gubin. Kościół farny. Fragment wnętrza

Sycylia. Villa Romana del Casale.
Szkłane dachy przekrywające mury

Berlin. Kościół na Breitscheidplatz.
Nowoczesna budowla
w połączeniu z zachowaną wieżą

Hamar. Katedra.
Szkłane przekrycie ruin

czonych fragmentach murów trwają uzupełnienia ubytków z zachowaniem licowania i wiązania cegieł gotyckich, naprawiane są maswerki, przemurowywane są spęknięcia przesklepień łukowych otworów okiennych.

Dylematy czasu odbudowy

Aktualnie trwa dyskusja nad formą odbudowy przekrycia korpusu głównego fary. W rozważaniach dotyczących rekonstrukcji przejawiają się różne skrajne zdania i poglądy.

Zwolennicy pełnej rekonstrukcji i odtworzenia postaci historycznej dążą do pokazania stanu pierwotnego budowli. W myśl zasady *jest to triumfem naszej epoki, że potrafimy się wtajemniczyć w charakter stylowy i dopełnić we właściwym duchu prace przeszłości* [1] należałoby odtworzyć bryłę dachu i sklepienia fary gubińskiej przy zastosowaniu rozwiązań nie ingerujących w historyczny układ architektoniczno-konstrukcyjny budowli. Dach fary był wysoki, łamany, wielospadowy, konstrukcja więźby wielopoziomowa, sklepienia nad korpusem – sieciowe. Forma architektoniczna tej pięknej lecz nieistniejącej części budowli budzi sentyment, należałoby ją zachować. Większość koncepcji wykorzystuje tradycyjne materiały, ale zaproponowane zostało także rozwiązanie odtworzenia bryły z nowoczesnych materiałów, np. szklane sklepienia. Szklane przekrycie o odwzorowanych historycznych kształtach sklepień sieciowych byłoby pięknym oryginalnym elementem ponad gotyckimi murami.

Jednak odtwarzanie uważane jest za falsyfikat, kopiowanie, niewłaściwą imitację [2]. Odtwarzane zabytki mogą dać przyszłym pokoleniom wypaczony obraz, kopia nie przekazuje przecież wartości estetycznych. Ochrona substancji zabytkowej powinna wykorzystywać najnowocześniejsze zdobycze techniki. Uzupełnienia budowli powinny być wykonane jako elementy nowe, zdecydowanie odróżnia-

jące się od fragmentów oryginalnych [3]. W miejscach nieistniejących części budowli powinna być wprowadzana sztuka współczesna. Poszukiwanie harmonii między detalami gotyckiej budowli z formami współczesnymi jest *tajemnicą kojarzenia się w zgodną całość form stylowo różnych* [4]. Wartości historyczne można przecież pogodzić z architekturą współczesną. Wśród koncepcji zastosowania współczesnych form największe uznanie zyskały propozycje, gdzie uzupełnienia mają charakter prosty, pozbawiony dekoracyjnych indywidualności, np. sześcienna bryła szklana we wnętrzu. Piękno ukryte w swej prostocie doskonale wpisuje się w szlachetne formy gotyckie.

Co do jednego panuje zgoda – adaptacja fary gubińskiej na współczesne funkcje użytkowe wyklucza zagospodarowanie budowli w formie trwałej ruiny. Odrzucane są także propozycje ograniczenia budynku do roli przedmiotu muzealnego.

Co dalej?

Aktualne rozważania dotyczą jedynie docelowego wyglądu bryły budynku, rekonstrukcji dachu i sklepień. Fara gubińska była kilkakrotnie przebudowywana, a poszczególne fazy uwiadczenia prowadzone badania archeologiczne. W trakcie prac nad koncepcją zagospodarowania wnętrza budowli dojdzie zapewne jeszcze jeden głos w dyskusji – wizja zachowania wszelkich nawarstwień.

Inicjatywa odbudowy gotyckiej budowli tworzy możliwości rozwiązania wielu problemów, zarówno kulturowych jak i gospodarczo-społecznych. Odbudowa będzie pomocna w procesach porządkowania krajobrazu kulturowego, pozwoli na uratowanie zabytku i jednocześnie stwarza szanse wykorzystania obiektu na współczesne potrzeby mieszkańców obszaru przygranicznego. I co najważniejsze – piękno architektury istniejącej zostanie zachowane i podkreślone pięknem architektury współczesnej.

PRZYPISY

- [1] W. Łukaszewicz, *Do dziejów restauracji prezbiterium kościoła Panny Marii w Krakowie*, Czas, 1889 nr 194–196, zgodnie z poglądami Violet le Duca, W. Demetrykiewicza.
- [2] K. Piwocki, *Uwagi o odbudowie zabytków*, Biuletyn Historii Sztuki i Kultury R. VIII, 1946, nr 2.
- [3] Wg doktryny Maxa Dworaka.
- [4] A. Szyszko-Bohusz, *Stosunek sztuki nowożytnej do konserwacji zabytków*, Rocznik Architektoniczny 1912–13, Lwów, 1913.

